

Galizia aldetik txangolari (5)

2.011n Bagillaren 9tik 2.011n Bagillaren 16ra ADIÑEKOAKIN

BIDAIAREN TXANGO EGUNAK.

2.011n Bagillaren 13an.

7retan jagi giñan, garbitu ta gosaria artuta 9retan berebilbusera igonda Bigoko Uria ikusteko.

Bigoko ugaldea, beste iru kresal obaiaren Egoaldean dago, Bigoko Uriak ortik artuta beren izena.

Bigo, itxasora begira bizi da, beren salerosle, arrantzale eta Atlantik-aruntzko edo Atlantik-andiko portuagaz.

Bigoko ugalde⁽¹⁾ onek, Arosako kresal obaiarena⁽²⁾ baiño txikerragoa da, urak baiña, askoz sakonagoak, sarrera Zies mitozko ta berezko zuaizpe lez adierazpenduta dagozan ugarteagaitik zainduta, eta bere itxasbazterrak, ondardi ta erri-poli askorekin edertuta.

Daukazan erriak Baiona ur-golko erri izenetik asita, Nigran, Kangas, eta Moaña.

Eta ur-bazter⁽³⁾ biak urbiltzen diran Rande itsas estuan oroigailu bat dago, Olandar ta Ingelesaren aurkako itxas borrokan urperatu ziran 28 espainar itxasontzi andiagaitik, eroaten eben urre, zillarra eta balio andiko gurrakaz olandar eta Ingelesari ez

emotearren. Gaur zubi andi ta eder bategaz alkar-tzen dira urbazter biak.

Azkenean ostera zabaltzen da ualdeko itxasori San Simonen ur-golkoa sortuta, eta bere erdian kokatuta dago San Simonen ugarte.

Ortik aurrerako itxasbazterretik Billaboa, Sanpayoren erdimendeko zubia Napoleonen aurkako borrokan ospe andia artu ebana, Arkade ostra maxkur zaleen langaiakaz, Souto Nagusia bere erdiaroko gazteluagaz, eta Redondelako Uria dagoz.

Bigok, 109 Km.karratuak daukaz eta 1.996ko autarki erroldan 286.774 biztanle zenbakituta, Pontebedrako lurraldearen Udala da, ta Tui Uriaren gotzai barrutikoa.

Erdi ugarte edo peninsula onek daukazan arrantza-leen porturik garrantzizkoena da, eta munduaren portu maillan seigarrena, arrain ezbaridiñak latontziratzeko lantegi geien daukozenak, ikas maillan arlo geienetako ikastetxeak Santiagoko ikastetxe nagusiaren menpean, eta Kastroko mendi gaiñean dauan gazteluaren zainpean dago eta Galiziako erri guztietatik, bera da geien zabaldu ta ugaritu dana.

(1)Ugalde = ria. (2) Kresal-obai = ria. (3) Ur-bazter = ribera.

Gaztelu au, birritan erasotu eban Drake itxas lasterkariak, bata 1.585an eta bestea 1.589an.

1.702an, eta oraindiño espainiarrak ondoriozko guda gogorrean egon zirala, Bigoko erri aurrean borrokatu ziran “franko espainola ta anglo olandar” guda ontzitaldeak, eta anglo olandarrak garaille urten ebelako, espainiarrak itxasperatu egin ebazan euren 40 ontzi andietatik 28 ontzi, urre gorri eta zillarrezko trozkoak⁽¹⁾ eroaten ebezanak, anglo olandarrai ez emotearren.

Gaur egun eta erriaren zabalkundea andia izan dalako, len albo baten egon zan Kastroko mendia, gaur Bigoko Uriaren erdian kokatuta dago.

Espainar enparantzatik Bigoko Uriaren barrura sartu gintzazanean, Olbeirak egindako zaldiaren oroigarri ederra aurrea ikusi genduna, izan zan.

Badaukaz beste berezko ikustoki ta ikusi leikezan gauza ederrak be, “Monte do Castro” beren kokamenagaitik antziñean keltiar bizi lekua, eta gero gudatarako ibili zan mendia, Uri zarrean “Mercado da Pedra”, zuzentzaille edo aitzindariaren mendia beren Edurrezko Ama Birjiñaren baselizagaz, eta Madroaren mendia bere Galizian bakarra dan abere-baratz⁽²⁾ edo ta lizetegiagaz⁽³⁾.

Bere Uriaren serbitzuko ibilbide artean, erriarteko egazkin zelaia dauka, tren edo tximist gurdia amaierazko geltokia be bai, eta berebil edo autobidearen sare andi ta zabala Portugalegaz, Ourense, eta Gaztelaren goizabalagaz arremonduteko, eta ordaindu bear dan berebilbide ederra Pontebedra, Konpostelako Santiago, ta A Koruñako lurraldeakaz urreratuteko.

Bigoko lurraldearen zabaltasunean gaur daukazan, itxas ontziren lantegi, arraiñ ta aragia zezinatzeke, ale edo sagar-ale ta ortuariak iraun egiteko edo ta iraun dagien lantegiak, labe ta burniolakaz, “Pescanova” edo ta “Citroen”eko⁽⁴⁾ lantegi andiak bezala, arro iraun leike esaten, diru edo emonkortasunezko arloan, bera dala Galiziako su-gurdia⁽⁵⁾.

Merkataritzazko gauza guzti orreik agertzen dabe nabaritasun guztiagaz, aurrera begituta baiña “ze itxaropen dauka Nortasunbako erri batek?”. Euren artean eneban ikusten Keltiar edo ta Galiziar “Arimarik”.

(1) Trozkoak = *lingotes*. (2) Abel-baratz = *zoològiko*. (3) Iizetegiagaz = *jardìn zoològiko*. (4) Zitroenek berak eta bere lantegi laguntzailleakaz, 15.000 langille baiño geiago daukaz. (5) Galiziaren su-gurdia = *la locomotora de Galicia*.

Galziarrak gaur, ez dabe lan egiten Nortasunaren elburuakin, diruaren elburuaz baiño, eta arlo orreitan PPkoak Santiagoren⁽¹⁾ espainiar maltzurrezko ikurragaz eta oraindiñokarren Kangaseko gotzain eleizan edo ta lekaidearen ikastetxe ederrean burdiñez eginda lotsa barik idatzita erakusten daben oroikarriakaz “Jose Antonio Primo de Ribera”ren⁽²⁾ falanjista izendegiakaz diralako garaille. Noz arte?.

Edestia.

Bigok, badauka bere bizitzaren izaerazko edestia, eta gogorra gañera, orain nire eskuetan ez daukadan. Orduko denboratan baiña, Baiona izendatu eben erregearen ezarleku lez, eta ardurazko ordezkotzan beti geratu zan bigarren, arik eta XVIIIIn gizaldian itzaz ontzi andiagoak egiten asi, eta itxasozko ur sakonagoak eskatzen asi ziran arte.

Orregaitik esaten dabe, berak daukan edestia, XIXko gizaldiaren asieratik gaur artekoa dala.

Kanbados.

Bigo ikusita egun erdirantza urbiltzen gagozela, Adela gidariak Kanbados bere errira eroan ginduzan, Sanxenxoko Udalaren lurraldean, Albariño ardoa egiten daben “Pedreiraseko Ardantegi”ra, eta guri aurkeztuta orren ardolantegi edo ta kupeldegizateko euki eban antolamenduaren tresnagintza erakutsiko euskuna, prest geratu giñan ardo lantegi orrek euki ebazan aurrera bideakaz oartzeko.

Al gendun adikune guztiagaz entzun geuntzan ardolantegi orren antolagintza buruz aurkeztu euskun guztia, eta goiko gela batera igoteko agindu euskunean, mai andi baten atara euskuezan, eurak egiten ebazan iru ardo mota ezbaridiñak Albariñotik asita, gazta apur bategaz dastatu edo txestatzeko.

Pozik eta gozo artu genduzan adierazpendu eta atara euskuzan jan edariak, eta baten batek gura ba ebazan etxera eroan iru motaren ardo ezberdiñ areik, bertan eta iru bonbillentzat⁽³⁾ eginda, ondo apaindutako kartoizko ontzietan saltzen ebazan.

(1) *Santiago cierra España ?*. (2) *Kangas-eko eleiz-ikastetxean = en la monumental colegiata y concatedral de Cangas*. (3) *Bonbil, botaxa, limera = botella*.

Gure ibilaldiko lurraldeetan, mastegi asko eraiñ eta lantzen dabizela euren ardoak egiteko ikusi genduzan, eta lan orreikaz erakusten dabe, itxaropen andiak daukiezala, egiten dabezan ardoakaz.

Eta arro egoteko be bada eurak esaten daben lez: “XIIIn gizalditik Salnes ibarreko lurak maatsakin landuten dira, eta mastegi orreik dira munduko ardo zuriaren artean oneneitariko bat emoten dauna, Kanbados Albariño ardozuri orren Uri nagusi daukala”.

Busera igon gendun gure ostaletxera joateko, eta bazkaldu ta gelan lo apur bat eginda ondoren, 4 1/2etan urten gendun Kanbadoseko inguruetara joateko.

Kanbados, Pontebdrako lurraldearen Udala eta Konpostelako Santiagoren gotzai barrutia da, eta Arousako ugaldeari begira bere 23Km. karratukaz 11.321 biztanle daukaz 1.980ko urtearen baiño ariñauko autarki erroldatik artuta.

Kanbadossek badauka beren kondaira Adalak esan euskun lez, eta kontu au esan eban.

“Deabruak, Jesusi tentaldira eroan ebenean esan eutson: Belauniko gur egiten ba nozu / ikusten dozun guztia emongo dautzut, Konbados, Fefiñans, eta Santo Tome izan ezik”.

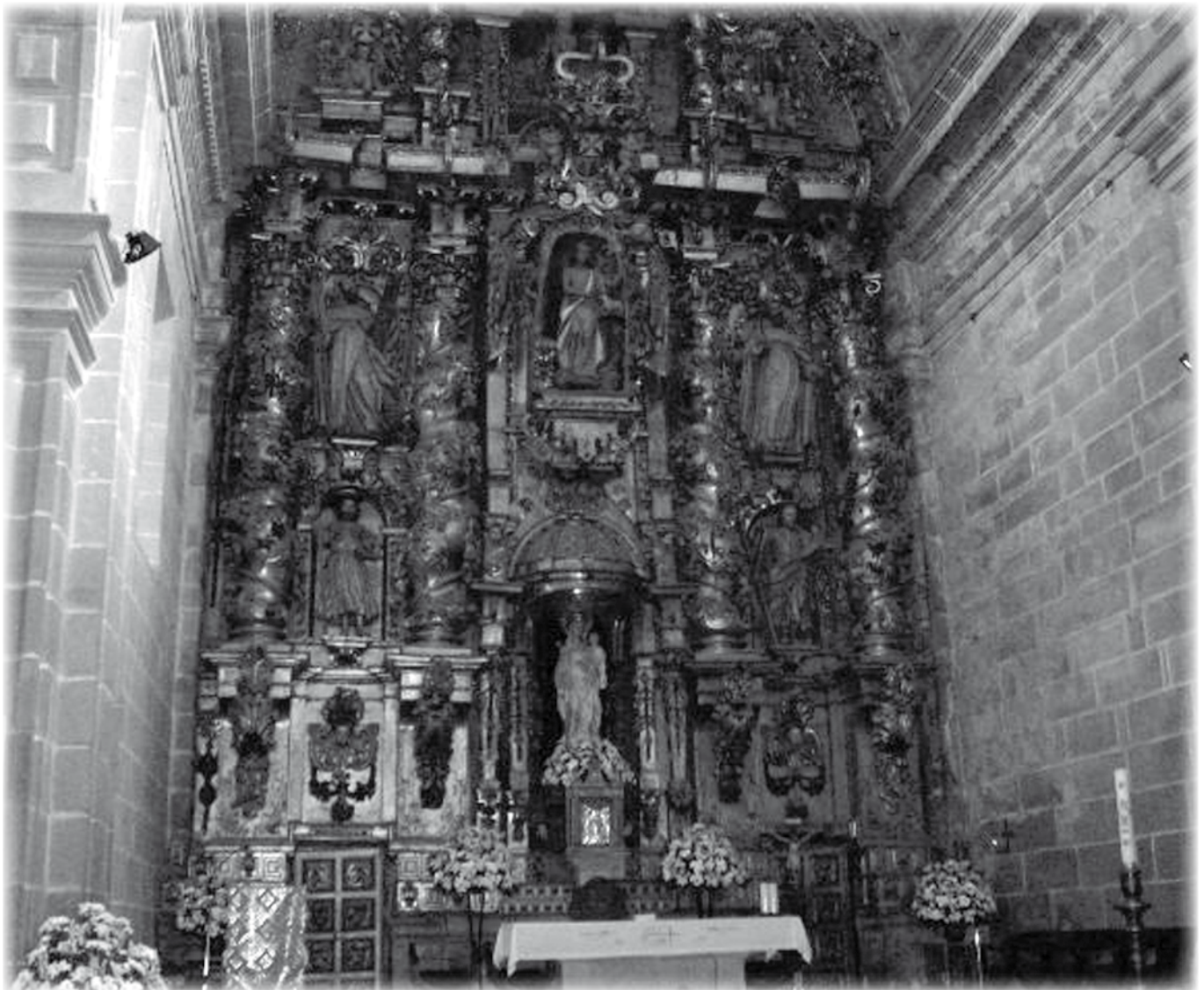
Fefiñansek daukan garrantzi andiko enparantza, eta San Benitoren Eleiza ederrak ikustera joan giñan.

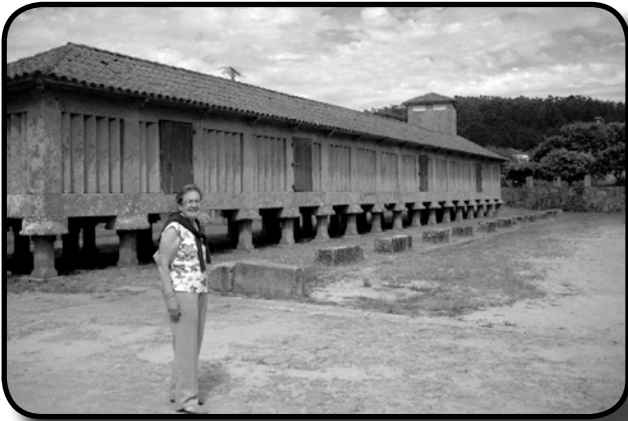
8rak eta laurenetan igon gendun belbilbusera ostaletxera joateko, eta afaldu ondoren, gelatara joan gintzazan lo egiteko.

2.011n Bagillaren 14an.

Egun orretan denbora geiago euki gendun lo egiteko, busaren ordua amarrak lauren gitxiagotan izan zalako.

Berebilbusera Tojako ugarte eta Ogrobe erdi ugar-teak ikustera joan giñela, Meko erria? aldatzen

goiezala Adelar esan euskun, abade txar bat il egin ebela erri orretan, eta erritarrak eriotz orregaitik iñor ez egian errudun egin, erritar guztiak agertu zirala errudun, eta iñor zigortu bage geratu zala eriotz ori.

Ogrobeko erdi ugartearen zubitik, bere osasungarriko urakaz ainbeste ur-etxe eukiteagaitik antziñatik ezagutzen dan Tojako ugartera joan giñan.

Ospe aundiko ugarteia izan bear izan zan ugarte ori, ondo apaindutako ainbat ur-etxe bata bestea baiño politagoak diranak dagozelako ugarte orretan.

Iru ostaletxe nagusiak daukaz, bost izar daukazan “Tojako Ostaletxe Andia”, beren jabetasunezko portu, igeritegi ta golf-era jolasteko zelaiarekin. Lau izar daukan “Lousoko Bizi-Ostaletxea”, eta “Bizitzeko Ur-Etxe Ostala”.

Batzartzeko eta Erakus toki lez etxe andi bat dauka, ezbardiñezko azokak, erriko eta erriarteko erakuspenak egiteko.

Ur-Etxe guztiak inguratzen dauan basalde ederbat be dauka, eta bieira mazkor azalakaz ondo apainduta daukan eleizea.

Tojako ugarteia, izen ezbardiñekaz deitzen eutsoen antziñatik: “Osagarrizko Ugarteia”, “Atsegiñezko Ugarteia”, eta “Usai Gozodunezko Ugarteia”.

Niretzat, berba gozo larregi ekanduzko arloetan, zuzentasunezkoak izateko.

Diruaren aipamenekotan, zeozer entzun neutson Adelari, inguru areitan Aberats asko egon zirala edo ta alako bat, mundu osoako aberats aundiena be bai, baiña eneban jaramon andirik egin, oartuta egon nintzalako, parabisu edo atsegiñezko baratz orren ostean zelako maltzur jokoa eroaten dabezan eskuiñ zale politikariak.

Galiziar edo Kelta demokratikoak noz konturatuko dira, euren nortasunezko ordezkartzaren zentzua-gaz jokatzen dabizela ezeren lotsa barik, Santiagoren ikurra siniskai edo siñis-egi lez euren elburu ipinita ?.

Santiagogaz lilluratu edo ta illundu egiten dautsoe galiziarrai, Jaungoikoak mundu oneri ipini eutson legeen agiritasun edo ikusgaitasuna, eta elitzake izan bear alan, Keltak edo ta galiziarrek, askatasu-

nezko demokrazian neurri andiak lortu ebezalako euren gizarteetan, Omo Sapienssek arrazoiaren ordezkio joku bizitzan asi bear izan ebenetik.

11 1/2etan amaitu gendun Tojako ugarteia ikusten, eta O Grobeko erdi Ugarte edo peninsularen portura aldatu gintzazan busekin, bertan 3n zenbakiagaz egon zan Pelegrin itsas ontzira igonda, Arousako kresal-obai edo ugalde eder orreitan, ur gaiñean ipinita daukiezan mazkelo⁽¹⁾ andietara joateko, gazte batek eskegita daukiezan sokak atara gindezan, guk bieira, muskillo edo muskulu, eta maskortegi edo ostraren azkuntzak ikusi dagiguzen.

Mazkelo edo batea guzti orreik ikusi ondoren, itsas ontzi orretan, ur-laño⁽²⁾ edo ur-ats´ean egosita, aibat bider eta asetu arte atara euskuezan muskulu gozo orreik Ribero ardoagaz jan edateko.

Toja ugarteia eta O Grobe erdi ugarte zoragarri orreik agurtuta, ostaletxerantza joan giñan bazkaltzera, eta mai inguruko solasaldi alai ta gozo baten bazkaldu gendun, bide batez arratsaldea aske euki gendun lez, zer edo nora joateko antolak egiten.

Porto Nobo ikustera joan giñan arratsaldean, bide batez arraiñezko azokan eurak egiten dabean norgeiagoko arrain saltzaroak ikusteko, eta bere ingurutik zer egoan ikusi ta zeozer artuta ango kafetegi baten Sanxenxoko ostaletxera joan giñan afaltzera.

Atutxatar Paul
Zornotzan 2.011n Agorrillaren 9an

(1) Mazkelo = bandejas grandes de madera. (2) Ur-laño, edo ur-ats´ean egosita = cocidos al vapor.